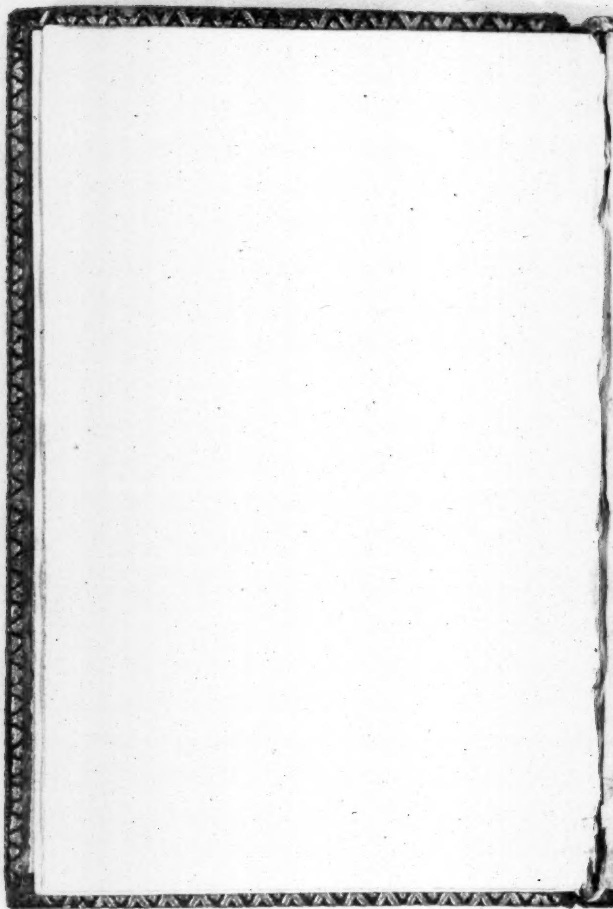

Syr John Williams,
Barnwnig.

1 10 27

Gruffudd Hiraethog, who was alive when this Book was printed, flourish'd about An. D. 1530. He taught Wm. LLeyn the Art of Poetry, as Wm. LLeyn owns in his funeral Elegy. Wm. LLeyn flourish'd A.D. 1550, and liv'd, as some will have it, some years after. Upon comparing these dates, this seems to be the oldest printed Welsh Book; that we have: The next after it, is in 1546. Wm. Salesbury was then in some great trouble, as appears by his Preface.

Oll Synnwyr pen. Kembero ygyd/

VV edy r gynnull, ei gynnwys ac gyfansoddi mewn crynodab ddosparthus athrefnodidawc drwy ddyual ystryw.

Gruffyd Hiraethoc prydydd o wynedd Is Conwy.

Barn synnwyr pen Cymbro am ddysc, doethineb a synnwyr.

Lle ni bo dysc ni bydd dawn.

Map eb ddysc, tuy a lysc

Deuparth bonedd yw dysc

Deuparth dysc yn hyder.

Ir oen yn dyscy yr ddauat bori.

Ateb araf, gan ddysceetic.

A gymero dysc, catwet.

Gwell map ieuank doeth, na brenhin hen ynuyd.

Niuer pen, cynniuer synnwyr.

VVilliam Salesbury wrth y darlleydd Camberaecgar.

WRth ryw drawsdreil- glo dysymmwth ar dy lly= freu goscgeidic ddamwyny= niadd y mywy caffael Copi o ddiarebion Cambraec, y ddaroedd y mywy y daer=copio am llaw dy hunan o un o lyfreu. Gruffyth Hira= ethoc, prif prydydd o Wynedd. O bleit tu a thair blynedd weithan i Kalan= Mai diwethaf, y dygwyddadd arna gyttall cydymddaith fordd a mywy o Cymbry hyd yma. Ac yno y brith lette= reis copio hyn o ddiarebion oe lyfyr ef megys y doedeis yr awchon ym blaen= llaw. Ac o llatreteis nyd gwaeth y lyfer ef ddim (o bleit e roesadd i venffyc ef ddarllen ac ei deimlo eissoes) ac nyd an= llai niuer y diarebyon anyd ynt vwy:eb law cahael trwy r llattrat yma meuwy. mil o Cymbry ddysceidaeth, ilesahad, a diddanwch o ywrthaw: Pwy rei (a nys darvu y ddyn ddigenetly yn tybell) a ddoedant heuyd Hawdd amot etto i Gruffyth Hiraethoc dros y ddiarebion Ac och ddeo (meddaf vi) na byddei cyn=

niuer ar a vedd oll Cembry o lyfreu or
iaith (rei y vei gwiw) wedy r lladrata or
modd hynny. Ac e vyddei haws i Cem-
bro ddeall y pregethwr, wrth pregethy
gair Deo. E vyddei haws o lawer, ir
prechethwr traythy gair Deo yn ddeal-
lus, Ac a vyddei haws i wr dyscedic o
Cambro wedy bod yn hir allan oe wlad,
ac anghynefino ar iaith, cyfieithy iaith
arall, ar iaith einym. Ac am hynny atto-
lwg y chwy nyd er vy mwyn i, anyd er
mwyn Deo, nyd er pleser na serch arno
vi, anyd er carat ar ddeo, er lles ych enei-
tieu ych hunein, er tragyvythawl glod
ywch (y sawl ae gwnel) a dianck o yw-
rth poeneu yffernal, pop vn o hanawch
ys ydd yn meddy nac y perchenogy lly-
freuen y byd o iaith Camberaec, atto-
lwg ew cludo ar pwy y tyw sawl Gym-
bry pynac a vo hyspys genwch i bod yn
darbod yn naturial tros ymgeledd gw-
ladwriaeth yr vnryw iaith. Oh y pa
peth ydd yngenais i am wladwriaeth,
can na ys gwyr Kymbro heddyo o pa
han yw gwladwriaeth. Onid erwa er-
uyn ac atolwg ychwy gludo ych llyfreu
(bid wyn dda bid yn ddrwc) ar y tyw
ymgleddgar wladwyr a hynny. Obleit
megys y meidyr y wenynen hela mel ar
yr vn llysseun ac yr hela y prycopyn
wenwyn: velly y meidrant wythe wna-
uthy defnydd da melysswiw, or llyfyr
gwa-

gwaythaf ac or araith vusslaf ac ouer=
af y sydd ar ych elw mewn escriuen. I
ba beth y gedwch ich llyfreu lwydo me=
wn cogglau, a phryfedy mewn ciste, ac
darguddio rac gweled o neb, a nid chwy
ychwy ech hunain? O bleit o can ych
bod chwi yn darguddio hen lyfreu ych
iaith, ac yn enwedic y rei or yscrythur
lan, nyd byw r Cembro er dyscedicket
vo, a veidyr iawn draythy r yscrythur
lan ychwy yn Cambercaec, can y breg=
nach ar y priniaith ydd ych chwi yr oes
hon yn gyffredin. A ydych chwi yn tybi=
eit nat rait amgenach eirieu, na mwy
amryw ar amadroddion y draythy dy=
sceidaeth, ac y adrodd athrawaeth a
chelfyddodeu, nag sydd genwch chwi yn
arueredic wrth siarad beunydd yn pry=
ny a gwerthy a bwyta ac yfed? Ac od
ych chwi yn tybeit hynny voch tuyller.
A chymerwch hyn yn lle tybydd y ceuyf
vi: a nyd achubwch chwi a chweirio a
pherfeithio r iaith kyn darvod am y to
ysydd heddio, y bydd rhy hwyr y gwaith
gwedy. Ac a ny bydd dysc, gwybodaeth
doethineb: a dywolwch mewn iaith, pa
well hi na sirmwnt adar gwyllion, ne
ruat anifeileit a bwystuiloedd? O ble=
it e veidyr yr adar ar anifeileit, trwy eu
siarat ae bugat, ddyall y gylydd yn hys
pys ym pop chwedyl a vo yn perthyn
ynghylch i trwydded ai hymborth a ha=

nas i cyrph: ac a wyddant ym=blaen llaw
yn well nag y gwyddoch chwi, pa ryw
ardymmer vydd ar yr hin, a llawer o
ryw wybyddieth a hynny. Ef wyr lla=
wer Nasion y saith gelfyddyt, or ny ch=
lyypu er oed o ywrth Christ. Ny wydd=
och chwi er ecy ehud cymmendot, nag
hu gelfyddyt perfeith, na dim yn iawn
ddilwgyr o fydd Christ. Dud gwrande=
wch chwi etto pa peth a ddywedaf vi
wrthych chwi, y sawl ny bo gobeith y=
wch ar ddyscy saesnec ne iaith arall y
bo dyscyntheu: Gwrandewch (meddaf)
pa ddywaewyf wrthych: A ny vynwch
vynet yn waeth nag anifeilieit (y rain
ny anet y ddyall mal dyn) mynuch ddysc
yn ych iaith: a ny vynnwch vod yn v=
ny annaturial na nasion y dan haul,
hoffwch ych iaith ac ae hoffo. A ny vy=
nwch ymado yn dalgrwn dec a fydd
Christ, a ny vynnwch yn lan syth na bo
ywch ddim a wneloch ac ef, ac any vyn=
nwch trosgofi ac ebryfygy i ewyllys ef
y gyd achlan, mynwch yr yscrythur lan
yn ych iaith, mal ac y bu hi y gan ych de
dwydd henafieit yr hen Brytanneit. Ei=
thyr gwedy wynt wy, pan ddechreod
ych Rieni chwi, ae gohelyth wynt, (mal
ydd hyspysa hen Cronicls) ddiystyry a
diurawy am yr yschrythur lan, a gada=
el i llyfreu hi y orwedd yn gwrachot lly
chlyt mewn congleu didreigl ddyn, ac
ystewy

ystewy a moliant Deo, a hoffy clodvoly
eu cuvn ehunain i yd aeth Deo ac a bar=
add yddynt gael galw yn aliwns ac yn
estron genetl yn y ganedic wlat ehunein
ac a baradd yddynt golli y ffreiddio ia=
ith i mammeu, ac dyscy o hanynt driw=
yddyt y iawn adnabot ef, a rac hot rewy
hynny yn cathwedic. A llena weddill yr
hen bellith ddeo, er yn oes Kad=waladr
vendigeit. Ond o mynnwch ymwrchel
ar hir vaith bellith hono, gestyngwch
ar dal glinieu ych calon y erchi gras ar
Ddeo. Perchwidorwch yn droednoeth, at
ras y Brenhin ac Gyncor y ddeissyf cael
cennat y cael yr yscrythur lan yn ych ia=
ith. ex mwyn y cynnier ohanoch or nyd
yw n abyl; nac mewn hyffyppwriaeth y
ddyscy Saesnaec. Ond pe bysei pei om
gwlad mor bwyllion a gady ac by elw
yr ciwo ybhun, mi a wnethwn (a gat=
wyddio vudd ac o les kyffredyn mewn
sutwt ethen a bedrysiwn a vyw Cem=
bro arall. Ond yr owrhon can yddint vy
anteithio am espetlio mor llwyrgwbl,
yn lie gweithret nyd allaf vi hayach
ond ewyllysy twrn da im gwlad, ac er=
fyn y Ddeo ddanfon yspryt gwell yn ca=
loneu veu gwrthnebwyr. Ac am hyn o
weithret sef am gyffredino hyn o ddia=
rebion, ny ddylaf vi ddim angwanec
diolch genwch mwy nag vn a godei y
gwerchyr ne gayad o yar saic ne phial a

ddygſit geyryeh bron. Eithyr (pe bei
na thal na diolch yn yr oes heddyw am
bath petheu) e ddylye Gruffydd Hirae=
thoc (yw y trwy ddyual y astifed a thro=
dycthyr a poenws yn claſcy, yn cynull ac
yn helkyd yr oll ddiarebion hyn yr vnl=
le) gahel y tyw ddiolch ac a haydde=
hwnn a vyddei yn kyrchy ar traws dyr,
ac yn arwein pop ryw orchuſait ac ew do
dy yn tat geyrych bron. Bychan ac o=
ner gennwch chwi y waith ef ar hyn yma
o orchwyl, tu ac at perffeithio r iaith.
Ond im tyb i, nyd bychan o gymporth
yw ac at adeilat tuy, yw cludo y ſylueini,
ac goet, ac gwnio, ac gody, ac toddy dan
y wydd. Ac atolwc (o thrugarwch yn dda)
pa peth amgenach yw diarebion mewn
iaith, na ſylueini, na gwadnic, na diſtic,
na reſi, na chyple a thrawste, na thupla=
the a nenbrenni mewn tuy? A nyd yr vn
nerth yw diarebion y gynal yr iaith, a r
escyrn y gynnal y corph? A nyd yr vn
prydfertthwch yw diarebion mewn ia=
ith, ar ſer yr ffyruauen? Ac a nyd yr vn ffy
nyt yw diarebion mewn iaith a gēme,
a main gwyrthuawr ymplith catregos
ſathredic? Ie pa beth yw diarebion a
nyd ryw wrcichion o anueidrawl ddoe=
thineb Deo, y ar ddangos gwneythyr
dyn gynt ar lun y antraethawl ddelw
ef? Ac y vyrhay, pa peth amgenach me=
ddaf yw diarebion, 'anyd dywediadeu
byrrion

bytrion synnwyrol kyngorus o rei ny
chahad vn er oed yn pallecic: yn y rhein
yrymgyffred ac y cynnwysir oll synnw-
yr a doethineb yr iaith ne r nasion ac dy-
chymygawdd yn gyntaf. Ac am hyny y
galweis y llyfer hwn o ddiarhebion Cam
beraec, yn synnwyr pen Cymbro. Mi a
allesswn (ac ny vesei rybell chwaith o
ywrth y testyn) y alw yn Eneit yr iaith
ne yn Mectoir Camberaec: anyd vot yn
cyssonach y genyf vi yr enw arall. Er
hyny y gyt, a vydd anvoddus na chy-
rith y can nep yr enw, newidet yn y ba-
rydd escop. Hefyd a vydd vn ddiareb o
hanynt mor tywyll (yn aill ai y can he-
neint yr iaith, ai o can llediaith y vro,
ai o anciwlltueiwydd synnwyr y dychymy-
gydd kyntaf, ai o cam reacthiad rhai o
yr andyscedic, ac ynteu ba ryw achos
pynac arall) gouynnwch yr pen awdur
hwn a lavuriadd yn y peth: ac nyd an-
kyfiolyp vyddwch y gahel gwybyddi-
eth drongius a synnwyr ddeallus y can
thaw. O bleit megys (od ysprwych yn
dda) y darparwys ef yn ddyscedic wrth,
gynull y diarhebion hyn oll, e gesot wy
mewn gwedd ac ordr tra threfnus. Oll y
may u ddiogel, na bu ef mor anynat
nac mor sceulus nad ymchwelws e yn
vanolgraff ympale, a phwy, a pha am-
ser y traethwyt pop vn o nadynt: ac ia-
wn hanas gyd a hyny. Accrwa vyth,
kyn-

rhac y chwy tybieit, bot gweith y Kem
bro gwladwraidd hwnn ac hyn orchwyl
mor wael, mor ddisynnwyr, ac mor an-
wyw ac na hayddei vnwaith gramersi.
Gwybyddwch chwi yn ddiau am yr hen
Brytanieit dyscedic trauaylio ynghy-
lch yr vnryw waith. Megis y gwnaeth
gwedill yr Athrawon dyscedic pwy gy-
nullwyt y wneythyr Kyfraith Hoel
dda. A megys ac y gwnaeth y dy-
scedic vardd pwy a gant Englynion
yr eiry: ac Eneruin Gwowdrydd
pwy gant Englynion y misoedd, y reyn
oll sydd yn llawn diarebion, eithyr we-
eu plethy mor dwyn ac mor gelfyddy-
dys a synnwyreu sathredigion (mal yn
wyddor ar draethawd ir popul anlly-
thyrennawc) ac na vyr nemor o ddyn
vaint o ystrytiol dywysogaeth coffadu-
riaeth sydd yntbynt. Velly y gwnaeth
gwr dyscedic (a elwir John Heywod)
yn Saesnec er mwyn y Saeson gwyr y
wlat ef. Eithyr Polydorus Vergilius
gwr a hanyw or Ital sef o wlat Ruue-
in ac vn or dysceddickaf heddyw o wyr llen
Lloecr, (kyd nad da i air i Cembro) e a
glascadd lawer o ddiarebion yn Latin
ir vnlle. Either Erasmus Roteroda-
mus yr athro dyscedickaf, huotlaf, ac
awdurusaf yn Cred oll or a vu in oesni
ac ys llawer oes or blayn, efe a clascadd
nyd cant, nyd mil, nyd lleng, nyd myrdd
ny

nyd Riallu, ac nid buna anyd caterua
vawr o ddiarebion Groec a Llatin,
ac ae kyfansoddes yn vnllyfr, megys ac
y gwnaeth eu bardd ni yma. Ac a dyby=
gwch chwi y byddei gwyr yn pwyllo=
cket a reini, kyn ddyscedicket a rein, a
chyn arbennicket a hwn, mor ddiwaith
a phoeni yn cwlymmu y mytroed godi=
doc, ac yn escriuenu llyfreu lluosawc, a
ny bysei yddynt a rac wybot a deall
yn blaenllaw vod dirvawr profit, budd
anueidrawl, a lleshad afriuet yn tyfy yr
darlleodron ac ymaruerynt? Ac wely
os ynuyd y rein ackw, ynfyd yw hwn=
le ac as doethion y rein ackw, paam nad
doeth hwn, ac ynte yn dylyn yr vn athr=
awaeth ac wyntwy? Poy oes a adaw=
odd Maugant, Merddin Embris, a
Thaliesin ef a Merddin wyllt eu ddis=
cipl, ac Ystuduach bardd yn ddoethion
yn ddysccdic ac yn gymen. A may o wa
ith y bardd hwn, amryw vydroedd ei=
thyr yn Cemberaec yn cystal eu deu=
nydd ac dyual, anyd bot yn well eu tyc=
can, ac yn vanylach y gerdd na yr eino
yr hen Brytanait y pwyllwyt o hanynt
vchot: kyt byddei tra can moledic eu gw
aith. Ac os ie, paam o ddieithyr ych bod
yn annueilieit, na ddiolchwch y dduw
bod yn ych oes y cyw athro kelfyddus y
addurnaw ych iaith? Ny bu ac nyd ym
prydyddion ereill anyd yn cany dernyn
o gy=

o gwiwydd (i bwy bynac vo) o chwant
derbyn: lle nyd yw ef yn vnic ae awe-
nydd gerdd ysprytol yn moly pendeui-
gion gwledydd, o tan eu bonedd dile-
dryw, ae rinweddeu arddercharwc: ei-
ther bod hefyd yn helpy, yn kymmorth
ac yn achup yr iaith rac lledle anyscora-
wl, a diuancoll tragyuythawl. Ac am
hynny, o gedwch chwi yn ddiddarwbot
am dano, a gedwch eb annegy, ei vaw-
thay, ai volyannu, pan ddel ar ych tu-
edd, nyd han yw ddim honoch or wlad-
wriaeth Brytaneidd, ny ddeirid ych a-
krywe ce campe, ac daonus gynneddfe: ac
as yr vn tal sydd genwch y odechwr ys-
cleth an, ac y weithwr gwrddlan. Ac as
chwithe a wnewch ych tan ach dyw-
ti, sef yw hyny: kynal o hanoch y dys-
cedicuardd hwn ef ae tuylu, mor parche-
dic antydeddus, ac y may ef yn darpar
peri ych iaith: a bod mor ymgledgar
ddarbodus o hono ef yn ych plith, ac yw
ef, nyd yn vnic o hanoch chwi or oll wlat
or to sydd heddyw, and tros ych plant,
ych wyrion, ych gorescenydd, ych gor-
cheisn, ach goreiddin, ach gohelyth hyd
hyd dyddbrawd. Ac os chwchwy hefyd
a ddylynnwch pwyll diarebion y llati-
nwyr ys ef Honos olit artes ac Virtus
laudata crescit pa yw, Anrhydedd ne va-
wrhant a vacka gelfyddodeu, A Rin-
wedd o chanmolit a gynydda: ef allei y
ky

kynnyrchei ac y llewychei mwy o ddys-
ceidaeth dda, ac o gelfyddodeu arben-
nic a gwybyddieth ysprytal yn ych
mysc rac llaw, trwy nerth Duw goru-
chaf. Ac velly bo, ydd archef pop Cem-
bro Cambercaec gar. O ddeo na allei
pop dyscedic ddoedyt am ei iaith mal y
dywod Dauid ap Gwilim am Vorfu-
ydd: nid amgen.

Cof am gariad taladwy
Nid dyly hi y mi mwy.

ABył i pop peth ae
bedlono.
Abyl i pawp i gydꝛad
Achos bychan yd aw
blinder
Achos eb achos o honaw
Achwyn rac achwyn racddo
A achwyno eb achos, gwneler
achos iddo
Achwanekit mefyl mowrair
Achub maes mawr adꝛygwa-
Adwyth dirait eb achos (rch
Adail dedwydd yn ddiddos
Adnau kehyꝛyn gann gath
☞ Adwaen mab ae lluwth ac nid
adwaen ae car
Adwyoc cae anhwſmon
Adnar cupydd am dꝛaul
Aduyd pop hir triſtwch
Addaw mawr, a rodd bechan
Addaw maen, addaw map
Addaw tec a wna ynfyd yn lla-
☞ Addewit gwꝛaic, odit yw (wen

Ad

Addas i bawp i gydradd
Addwyn hydd ir maes mawr
A ddyscych ith vap ddywscal ef
ai cais ddywllun
Addef, a dau
Adduned angau i hen
Addunet herwr, hirnos
A el i chware gaded i groen gartref
A el i ddwyddlau eb neges, a ddaw a neges adref.
Aerwy kymm buwch.
Aflach pop trwm galonn
Afieithus pop maeth
Aflauar pop tawedoc
Aflwyddiannus pop ortsaf
Afledneis pop gwyllt
Aflan dwylaw diowgswrth
Aflaw genau anudonol
Afrwydd pop dyrys
A vo amyl i vara, dan gany aed i laetha
A vo amyl i veibion, bid wac i
go=

goludddion.
A vo amyl i vel, troed yn i rwd
A vo trechaf treisiet
A vo nesaf ir eccl wys, pellaf o ywrth paradwys.
A vo da gan dduw ys dir.
A vo marw ny ochelir
A vo mar wer bygwth a y kymunet
A vynno clod, bid varw
A vynno Duw a vydd.
A fwl, nid doeth yntyson
A gwyno kwyn bychan, kwyn mawr a ddarogan.
A gatwer, a gair wrth rait.
A crea r vran vawr, a crea r vrain vechan.
A gymero dysc, ral wet
A gynullet ar gefyn march ma r len, dan i dor ydd a
A lygradd Duw, a lygradd dyn
Allan o olwc, allan o veddwl.
Ameu pop annwybot

Amrafaelus pop ymladdgar
Amgeledd y ki am y cwd halen
Am gwymp hen, y chwardd gw-
en gwas
Amod a dyr devod
Amod a dyr kefreith
Amcan a vydd can bawb
Am caro i, caret vycki
Amaerwy diriait, dryc amian
Amlwc bai, lle ny charer
Amlaf ywr cwrwf tra hieler
Amraint, pop tor devot
Amparat pop anallu
Amheuthun pop dieithrvwyt
Amser sydd i pop peth
Amser i vwyt, amser i lochwyt
A anraith gustuddswyd tayoc
yn hy i gylydd
Anafus pop dryg voesawc
Annoc dy ci, ac na ret canto
Annoc ci y cell egoret
Anhydyn pop afrywyoc
Anhappus pop trwch

Anhael pop cupydd
Annwyl can pwyp a gar
Anwadal pop hyhud
Anhyderus pop ofnoc
Angel pen fordd, a diauol pen-
Angen a dyr dedd (tan
Angen a ytr hen i redec
Angen a yr henwrach i duthio
Angen a bryn ac a werth
Angenus pop tlawt
Ancynnes pop oer
Ancwbyl pop eisie
Ancariadus pop dirait
Ancymen pop fol
Antur hir latrat eb ddial
Andoeth, llithric i dauot
Ail y bam, modryb dda
A arbeto i bach, arbetet i gynoc
A ranno i llaws, rauet yn hyn-
aws
Araf dan, a wna brag melys
Ar ni wano yn ddraen, ny wan
yn gissili

Ar ny roddo a garo, ny chaiff a ddamuno
Ar ry borthoy cath, porthet i lygot
Arwydd drwc, mwc yn diffaith
Ardd tra vych, ardd ken na vych
Ar ddiwedd y may barny
Arian a brynac a werth
A roddo dorth i daith ef a ddibudd a wnel i waith
A gwelle y llas y weirglodd
Arglwyd a gympell
Arglwydd gwan gwae i was
Arglwydd powp ar a veddo
Aſſaeth ny phlycko, nyd da
Aſcwrn hen yn angen
Aſtrus pop anaf
Attat vebyn
Aatcas direid dyn
Atteb araf can ddyſcedic
Athro powp yn i tuy
Athrodwaith o genvigen
Aur can pawp a chwenych

Awchus arf, a eillio
Awdur pop kerdd ai gwnel
Awydd, a dyr i wddwf
Awgrym, pawp nis gwybydd
A wahanodd cnawd, gwahanadd a dolur
A wnel mad, mad a ddyly
A wnel drwc arhoed vn arall
A wnel y mowrddrwc a wna y mawrllw
Awr ddrwc caffaelfat ffalswr
A yuo ormodd, bid veddw

Balchder eb droed
Bara ac enllyn yw vn tameit
Bai ar wrach dori i chlun
Be caffai bawb a vynnai, ef a vyddei gyuoethoc
Be caffei bawb a vynnei ni byddei hiraethus
Bendith ir hwch bieu r blonec

Bellach bellach val chwedyl y barkut
Bit gwastat gwrait ny charer
Bit gwyyw gwr eb vagwrieth
Bid drwc gwrait, o bynech warth
Bit ehud drud er chwerthin
Bit aha byddar
Bid anwadal ehud
Bit nych kwyn claf
Blin yw bod yn blin
Blawd yn y gist
Blodau kyn mai, gore na bai
Blaengar ymadrodd fol
Breuddwyt gwrach wrth hi ewyllys
Brith i god a gynull
Boreu coch, a mowredd gwrait
Bonedd a dywys: dillat a gynnwys
Bu gwell ir gwr aeth i help ar bancc, nac ir gwr aeth ar (lach
Buan i barn pop hyhud

Bwrw ath vnllaw: cais ath ddwylaw
Bwrw y gwddi yn ol yr hwyaid
Bwrw dwfyr am ben gwr marw
Bwrw cath i gythraul
Bwrw heli yn y mor
Bychan yw mam y cynnen
Bychan yw mam y kenuil
Byr hoedloc dygasoc saint
Byddar a gaiff gyffelyp

Chware ac na vriw: kell wair ac na chwelyddia
Chwarddedic pryd wrth a garer
Chwarddiat dwfyr dan ia
Chwanoc trwch i drin
Chwanoc map yw hynt, a chwanoc y dref a vo kynt
Chwedyl chwedlston
Chwefror a chwyth, neidyr oe nyth.

DAdle gwedy brawd
Dadleu gwedy barn
Da ywr maen y gyd ar Euangel
Da gweddei r ber ir golwyth
Da gwna Deo roi cyrn byrion i vuwch hwylioc
Da yw cof map
Dall pop ancyfarwydd
Damwain pop hely
Dangos diriaid i gwn
Dangos ffordd i ancyfarwydd
Dau bryd newynoc, a wnar trydydd yn glwth
Dauparth clod ympenclog
Dauparth gwaith i ddechrau
Dauparth fordd i gwybod
Dauparth fydd yn calon
Dauparth pryd yn trwsiat
Dauparth parch yn aruer
Dauparth bonedd yn dysc:
Dauparth dysc yw hyder
Dauparth taith ymdrwisso
Dauparth tref i haruereu

Dauparth kerdd i gwrando
Dauparth Rodd yw ewyllys
Dedwydd a i gwyl, ai car
Dedwydd dofydd a rydd rad
iddo
Defnydd hawr pop ankeluydd
Dewys a yr iau a yr bwyall.
Dewys or ddwy bachddu hwch
Dibech bywyd, gwyn i byd
Dygystudd deurudd dagrau
Digon o grwth a thelyn
Digon yw digon o ffícus
Diglod pop anhawddgar
Diffaith llyffant dan trw
Dyencid rywan o lid ry gadarn
Dirait a gasel ir dedwydd
Diraid a gabyl i oreu
Dirmycker, ny weler
Dysymwth bydd drygław am= (wyll
Dlet ar pawp i addaw
Drwc vn drwc a rall
Drwc pawp oe wybot
Drwc llys ny ater, ond a ohod=
der

der

Drwc y ffordd nid eler iddi onid
vnwaith
Drwc yw drygwas, gwaeth yw
bot ebddo
Drwc pechat oe ddylyn
Drwc yw drwc, gwaeth yw r
gwaethaf
Drwc wrth dranoeth
Drygwaith dwywaith y gw=
nair
Drud a ddyly doeth i ostwng
Drych i ddyn i gydymaith
Drythyllwch drwc i ddichaen
Drythyll pop dirait
Dod venthic i noeth, nis cai dra
noeth
Doeth dyn tra dawo
Doeth a dwyllir deirgweith,
ny thwyllir drud ond vn=
waith
Dotiedic pop anghosus
Dogyn sydd ar pop peth

Do=

Dolurus calon oualvawr
Deo a byrth i vusgrell
Deo a varn: dyn a levair
Deo a rannodd, nef a gafadd
Deo a rann yr anwyd val y
than y dillat
Deo cadarn a varn pop iawn
Dy gas ath erlyn
Dygyn dyn o garchar
Dykid Deo da o law
Dyket ni welet i ran
Dyweddi o agos, galanas o
pell
Dyryssus y garthen
Dyscy crafy i hen varch
Da yw Deo, a hir yw byth

Eang ywr byd i bawp
Eddunet herwr hirnos
Ef a ddaw haf ir ci coch
Ef a ddaw rhew y lyffant
Ef aeth hynny ar gyrn a phibeu

Ef a chwery y map noeth ac ny
chwery y map newynoc
Ef a wyr dyn pan el at ny wyr
pan ddell
Ef wyr y cath pa baryf a lyf
Ef bynner r cath pyscot, ac ny
bynner wlychy i throet
Eiriach law ac nac eiriach droet
Eiriol ni charer ni chyngain
E las a gauas rybydd, ac ny
las ai cymerth
Elid yscupor can ddrycdorth
Elid y wrach ir breu er igenau
Elid bryd yn ol breuddwyt
Elit gwrait yn ol i henllib
Elit ryw ar barth pan yw
Elit llaw can droet
Enw eb senw
Enwoc meichiad oi boch
Enwir diuenwir i blant
Ehegr bydd dryglaw i amwyl
Escit drygddyn yn tuy arall
Esmwythaf dim yw methy

E bo:

E volir pawp wrth i waith
E gaiff dyn dysc oe vebyt hyd i henaint

Ffawd pawp yn i dal
Ffol pop tlawt
Fford bell i wr o Benllyn
Fo rac dicter, ac na fo rac drwc arglwydd
Ffaidd pop peth ny charer

Gadael y nos ddywaythaf yn olaf
Gair gwr o castell
Gair gwraic val gwynt yn bawadaw
Gelyn i ddyn i dda
Gellwng drygwr i yscupor gwrda
Gochel tauern ac na ochel ildio
Goddiweddit hwyr buan
Goval dyn, deo ae gweryd
Goganyr bwyt ae bwyta

Golwc Deo ar adyn
Golwc serchoc sy ber vydd
Gorau can vy mam i lladd
Gorau ywr gwarau tra atec
Gorau enw Mi piau
Goreu gwrthwynep, gwrthwy-nep etewyn
Goreu gwrthwynep gwrthwy-nep kwys
Gordmodd bw ar ebol
Grawn cuyydd a ys glwth
Gwac tuy eb vap
Gwae a dro o glun i glun ac ny veddo peth i hun
Gwae a vynn mesyl er pechat
Gwae a vo i vesyl yn i vonwes
Gwae a gawdd Deo, ac nis cred
Gwae a wyl i arglwydd beunyd
Gwae a wnel da i ddioc
Gwae ouerwr yn cynayaf
Gwae a gaffo orygaic yn ie-uank
Gwae ieuank a edduno henaint

Gwae wr a gaffo drwg wraic
Gwaythaf ir yd rysel teisban
Gwaythaf ystor, stor o verch
Gwaethwaeth, val map cafr
Gwas da a gaiff i le
Gwatwar dydd am waith y nos
Gwaith nos, dydd ai dangys
Gwayw yncalon can hiraeth
Gwala gweddw gwraic vnben
Gweddill map iach
Gweddw crefft eb i dawn
Gweddw pwyll eb amynedd
Gwelius nid diddolur
Gwelet deubeth or vn
Gwelet i clust ae lygat
Gwell aros, no mefyl gerddet
Gwell am y paret a detwydd nac
am y tan a diriait
Gwell bedd na buchedd anghe=
uol
Gwell eidiõ gwerth nac vn pryn
Gwell y ddyn y drwc, a wyr nac
drwc nys gwyr

Gw=

Gwell i wraic y pyscotwr nac i
wraic y gwynvydwr
Gwell can hwyr na chan borew
Gwell gochell mefyl na e ddial
Gwell y gwr a ddeuth ympen y
blwyddyn nar gwr ny ddeuth
byth
Gwell gwae vi na gwae ni
Gwell gwichio or coludd na
chochi or ddeurudd
Gwell gwegil car, nac wynep e-
stran
Gwell gwr na gwyr
Gwell y tynn gwraic na Raff
Gwell hen ddlet na hen ala-
nas
Gwell hir weddtot na drwc
wra
Gwell car yn llys nac aur ar
bys
Gwell kyngor hen na i vayddy
Gwell clwt na thwll

Gwell coginaeth na brẽhinaeth
Gwell map ieuank doeth na
brenhin hen ynbyd
Gwell mayn garw am attalio
nac maen llyfn am gellyngo
Gwell marw no mynych ddifr=
Gwell naac, no gau addewit (od
Gwell nerth dwywrach nac vn
Gwell penloyn yn llaw, na hwy-
ad yn awyr
Gwell pren, na dyn kyhuddgar
Gwell trann Ofyn, na tan Kary
Gwell vn gair ym blaen, na dau
Gwell vn keidwad, na dau (yn ol
ymlidiad
Gwell vn Hwde, no dau Ti gai
gwell ychydic gan rat, no llawer
gan Afrat
Gwell ynckyscot y gawnen, nac
eb ddim
Gwell ymblayn yr Iyrchot, nac
yn ol yr Hyddot
Gwell y wialen a blycko na hon
a dorro

a dorro
Gwell yw drygsaer na drwg of
Gwell yw drygsaer na drwc
daliwr
Gwell ywr ki a rodio nac ci a ei-
steddo
Gwell yw toliaw na hurtiaw
Gwell yw Deo na drwc obaith
Gwell yw Deo n gar, na llu y
ddaiar
Gwyrthvawr pop odidoc
Gwerthy cic twrch a phryny cic
hwch
Gwneuthyr deuddrwc or vn
Gurthod gohadd, a dyuot i west
Gyr vap, cai nac
Gyrry bran i geiso tir
Gyrry y cyn a getddo.

Hael Owain o bwrs y wlad
Hap ddeo ddewryn
Hardd pop newydd

Hanner y wledd hoffedd yw
Hawdd eiriol ar a agarer
Hawdd dangos diraid i cwn
Hawdd yſ, a wyl i wely
Hawdd yw ofny ofnoc
Hawdd yw digio dic
Hawdd yw clwyfo claf
Hawdd yw doedyt pymthec
Hawdd yw tynny cleddyf byꝛ oꝛ wain
Hawdd yw tynny cartai lydan o groen vn arall
Hawdd yw tynny gwaet o grach
Hawdd yw cymod lle i bo cariad
Hawdd yw cennau tan yn lle tanllwyth
Hawdd naw ynghyſcot goꝛwyd
Hawdd yw peri y vingam wylo
Haws dꝛingo na diſcin
Haws dadleu o goet nag o caſtell

Haws doedyt mynydd na my-
ned trostaw
Haws gan hwyr na chan bore
Haws cau a bys nac a dwrn
Haws bwrw tuy y lawr nac a-
deilad
Haws twyllo maban na thwyl-
lo gwrachan
Heb ddeo eb ddim
Hen pechat a wna cywilydd ne-
wydd
Hen hwyr hawdd i orddiwes
Hen, hawdd i oruot
Heuddy annerch yw cary
Hir amod ni ddaw yn dda
Hir eistedd i ogan
Hir sefyll i drwm
Hir longwriaeth i bawdd
Hir latrat i croc
Hir addewit y nac
Hir nych i angau
Hir y bydd march bach yn ebol
Hir y bydd blewyn yn myned yn

hsin blaidd
Hir y bydd yn deric ych drygwr
Hir y bydd y mut ymporth y byd
dat
Hir y byddir yn cnoi tameit chw
erw
Hir y bydd chwerw hen alanas
Hir y bydd i cupydd i gabl
Hir weddwdot i vesyl
Hir wnnie gan ddiriait
Hir hun Vaelgwn yn Ros
Hir hi edau gwraic vusgrell
Hir i gof ny wnych rydd
Hir pop aros
Hoff can ynfyd i gnwpa
Hof can pop edyn i lais
Hof can angenoc i goelo
Hoed y dyn ny chalyn y da
Hwy yw clod na golud
Hwyr o ddial, dial Deo
Hwyr y gellir dyn, or dinsawed
Hy pawp at i bapsant (du
Hy pawp yn absen ofyn

Hy pop coſtoc ar i domen i hun

Iach rydd ryuedd pa gwyn
Ir pant y red y dwfyr
Iro blonhogen
Iawn i pawp i gadw i hun

Kadarnach yw r edau yn gy frodedd
Kad maly, cad i werth
Kauas da ni chauas drwc
Kaledach glew, no maen
Kalon eſtran wrth Gymro
Kam wrando a wna cam ddoe-dyt
Kany eb gywydd
Kais yn y mwlwc
Kais barchoc dan draet i barch
Kaiſiet powp dwfyr yw long
Kaiſio ſwllt yng walfa blaidd
Karet drwgchwaer kyn ni cha-ret
Karet yr afr i mynn bit e yn ddu y bit yn wyn
Kas dyn yna, cas Deo dry

Kassec cloff,cloff hi e bol
Kas gwelet a geisio
Kas gwir ni chater
Kariat a orch vycca pop peth
Kas myharen,mieri
Kau r gorddlan wedy mynet y
deueit allan
Kau r estabyl wedy dwyn y
Kau tin wedy brawy (march
Kefaillt blaidd bugail diog
Keluydd kelet i aruaeth
Kell arglwydd yw y weilgi
Kell hauodwr yw i buarth
Kenat but drut ae cred
Kenau milgi a morwyn,ae mae-
ko,ny chaiff i mwyn
Keintiach wedy brawt
Kerddodd a rwymodd
Ki chwrnoc holoc i bais
Kyd ar ki y cerdd i gynffon
Kymeint ar y werthvyr ac ar y
bellen:ner cogel
Klywir corn kyn ni weler

Kludo heli ir mor
Knawd wedy traha tranck hir
Knaifiet wedy praidd
Knaif Dauad barw
Kneuen yngenau henhwch
Knawd o egin meithrin das
Knawd aflwydd can ddiriait
Knawd anaf ar ddiriait
Knawdd o ben drythill draha
knawd cyffull dedwydd yn ddo-
Knawd digarad yn llys (eth
Knawd wedy traha tramgw-
Knawd buan o bain (ydd
Knawd ffo o fraeth
Knawd aelwyt ddiffydd, yn ddi-
ffaith
Knawt gwarth o bynech gyl-
Koes yn lle mordwyt (lwyn
Kof a lithr, llythr a geidw
Kof gan bawp a gar
Kofyl gwas dioc
Koffa dy din pan ystrewych
Kogor iar yn ydlam

Kosp ar ben iar
Kosp y llew yw maddy r arth
Kospi r arth yngwydd y llew
Kos din tayoc, ef a gach ith
Kraffach nar euail (ddwrn
Krechwen yngenau ynfyd
Kol medd y bran pan gaffo ddi-
gon
Krywyn kyn moch, moch kyn a
ddamwain
Kryd ar hen, angeu ys dir
Kryny bal y bor walen
Kwlwm angenoc ar y genioc
Kwlwm oedioc a ddetyd
Kwymp y gwr yn y Rych
Kwymp ar galedlawr
Kyd boed da, nid Morda
Kyd bwyta a bonneddic ac na
chyd chwarau
Kyd gwichio y benn hi a ddwc
i llwyth
Kydles i bawb yw galw ychen
Kyd keler nownos ny chelir no-
wmis

wmis
Kydymdaith can ci ei losgwrn
Kyuathrach i vwyta, kenetl i
ymladd
Kyvaereddion gwrach waeth-
waeth
Kyfoed bydd da a dedwydd
Kyuoethoc i werthy, a thlawt i
brynny.
Kyfing ac eheng yw dewis
Kyfoethoc pop dedwydd
Kyffes pop trwydd
Kyn ebrwydded bynd ir varch-
nat, croen yr oen a chroen y
ddauat
Kynniuer pen, kynniuer synnw-
Kyngor yn ol (yr
Kynt y llysc yr odyn na r yscu-
Kynt cruppl na e was (por
Kynt meddwl na gweithret
Kysgy val y pathew
Kystadl yw march ae varchw-
erth

Kystadl kerddet ar draet a marchogaeth ffon
Kystatl Howel a Heilyn
Kywir yn ing y gwelir

LEilai lymeit gayaf
Lledled rydau: waethwaeth ddeddfeu
Lladd y gwadyn bal y bo r troet
Llawen meichiad pan vo gwynt
Llawer a ddyskynnwyt, ychydic a ddewiswyt
Llawer am hawl vu n dyly
Llawer a weddill o veddwl chwannawc
Llawer gwir drwc i ddoedyt
Llawer tec drwc i deunydd
Llawer hagyr hygar vydd
Llawer or dwfyr a hei bio eb wybot ir melinydd
Llaw map yn llawes i dat
Llaw lan ddiogel i pherchen
Llaw liaws ar waith

Llaw pawp ar i anaele.
Llawn i bobi golwyth
Lle bo y dolur y bydd y llaw
Lle da i pawp y man y carer
Lles pawp pan beddyger
Lletaf bydd y bisswelyn oe sa=
Llif yn auon hindda bydd (thry
Llon colwyn ar arffet i beistres
Llon llygot lle ny bo cath
Llwm tir i poro dauat
Llwfr lladd i gydymaith
Llwyt pop hen
Llwyt ywr barchnat
Llygat Deo ar adyn
Llymaf bydd y gwayw oe blayn
Llyma r maes llymar ysgyfar=
(noc

Map eb ddysc tuy a lysc
Magy chwileryn ym mon
wes
Mae achos ir byssen i bot ar y
barth
Mae gwehilion ir gwenith

Maeddy tulluan wrth y maen
Maen dros iaen
Mai oer a wna yscupor glet
Mal angenoc eb geinoc
Mal dall yn tafly i ffon
Mal dryguoneddic ai baich
Mal dyrnot pen
Mal gwalch tros bin yr ellyn
Mal cogail gwrait busgrell
Mal cof gwrach
Mal llygoten dan balf y cath
Mal llyn melin ar drai
Mal llyffant dan yr oc
Mal llyffant dan y maen
Mal llwynoc am y ſirian
Mal myn magot
Mal traw ymiſweil
Mal ederyn ar y cank
Mal y bydd y dyn y bydd y lw-
Mal y ci ar hwch {dyn
Mal y moch am y ffawydd
Mal yr ap am i chenau
Mal y pysc yn y dwfyr

Mal

Mal yr aran am i dwygoes
Mal yr hwch dan y bwyall
Mal y rhisc am y pren
Mal y saeth or llinyn
Mal y tan ar yr aelwyt
Mal y tan yn y carth
Mam bechan a ddibanw plant
March a syrth o ddyar i bed-
warcarn (cae
March a wyl yr yd ac ni wyl y
Mawrhedic pendeuic castell
Mawr yw toreth yr asswydd
Mawrth a ladd: Eprill a bling
Mefyl ir coc ny lyfo i law
Mefyl ir llygoden untwll
Melus gair da am a garer
Melysaf yw'r cic po nesaf ir as-
Melus, moes etto (cwrn
Melus pan gaer chwerw pan
Mi a gawn a byddei gan (daler
vy mam, ac ny chawn ae dyc-
ket ir llan
Mi adwaen iwrch er nas dali-
wyf

wyk

Moes pop tut yn i tut
Moliant gwedy marw
Molet pawp y rhyt mal i caffo
Murſen o wr, mal o wraic
Mwy na r bel dan yr humoc
Mwy na r afr er dangos i thin
Mwy na r regen yn y rych
Mwy nag y bydd da blaidd, ny
bydd da moi iſcell
Mwy nag un ci am y cynarth
Myned ar gogor ir afon (add i
Mynech eb rait, bot ar wall
Mynech y daw drwc bugail.

Na choll dy henfordd er dy
ffordd newydd
Na ddeffro y ci ſy n cyſcy
Na ddoes a gwr wrth y drych
Na vid drygwraic dy gyfrin
Na brain anyth wthier
Na bydd ry bwythus lle galler
dy hepcor

Na

Na bynych gur lwfr
Naill ai llwynoc ai llwyn redyn
Natur yr hwch a bydd yny por-
chell
Na wrthot dy parch pan y cyny
Neges pendeuic yn tat (ker
Nesaf i bawp i nesaf
Nes elin nac arddwrn
Nes i mi byccrys nam pais
Nesnes pwr llesain ir dref
Ny ad anoeth i orbot
Ny ain deu bras yn vnsach
Ny bu ry gu na bai ry gas
Ny bu Arthur ond tra bu
Ny bydd marw march er vn-
Ny bydd gwr wrth ddim (nos
Ny bydd hybarch try gynefin
Ny bydd y drew, eb y lyw
Ny bydd vcheneit eb i deicr
Ny bydd budd o ychydic
Ny chredir y moel ont weler i e-
menydd
Ny chlyw wilkyn, beth nys myn

Ny

Ny chlyw madyn i ddryg sawr i hun
Ny chryn llaw ar vapddyst
Ny bydd dialwr dioſn
Ny bydd dyun dau Gymro
Ny bydd y gwan eb i gadarn
Ny bydd mosogloc maen a vy-
nech ysmuter
Ny char buwch hesb lo
Ny chaiff ry voddawc rybarch
Ny chaiff chwedyl nid el oe duy
Ny chair dewis gam yn ffo
Ny chair gan y llwynoc ond i
groen
Ny chair a ddiobaith ddeo
Ny chair gwlan rywoc ar glun
cafr
Ny chair y melus eb y chwerw
Ny chair bwyd tayoc yn rat
Ny chair aual per ar pren ſur
Ny chaidw Kymbro oni gollo
Ny chel grudd cystudd calon
Ny chred eiddic, er a deckaer

Ny

Ny chwery cath dros i blwydd.
Ny chyll iar i hirnos (yn glas
Ny chwyn yr iar bod y gwalch
Ny chwyn ci er i daro ac ascwrn
Ny chwsc gofalus, ac ef a gwsc
Nyd aeth ryhir i goet (galarus
Nyd a ret a gaiff y budd
Nyd a wyl dyn ae pyrth
Nyd adwna Deo dim a wnaeth
Nyd a gwayw yngronyn
Nyd a cosp ar ynbyt
Nyd a vn trew na dau i angau
Nyd a cynic Arglwydd ir llawr
Nyd chware a bo erchyll
Nyd chware, chware a than nac a dur nac a hayarn
Nyd da ty o ddim
Nyd drwc wr, wrth ddrwc wraic
Nyd drwc arglwydd, namyn
Nyd dilwrth nep dioc (drwc was
Nyd edrychir dannedd march rodd
Nyd eglur y drych yn y tywyll.

iwch
Nid erchys bwyt ond i broui
Nyd esmwyth ymgyflogi
Nid gwell dim no digon (chan
Nid gwell gormodd na tyuy,
Nyda hawdd chwythy tan a y
blawt yngeneu
Nid hawdd blingo callestr
Nyd hwyrach yn y varchnat,
croen yr oen, na chroen y dauat
Nid iangwr nep at Verwyn
Nid kymeint bleddyn ae drwst
Nid kynefin cath a chapistr
Nyd cof can yr offeirat bot yn
glochydd
Nit kytun hun a haint
Nyd kyweithas eb vrawt
Nyd cywaethoc ond ae cymero
Nyd moel gwr yn aros gwallt
Nyd llafurus llaw gywraint
Nyd llai gwerth mefyl na fawd
Nyd llai cyrch dyn i laith no
gyuarwys

Nid

Nid moesawc morwyn a glyw
 llef ceiloc i that
Nyd mwy gwaith coc na chany
Nyd myned, a ddel eilwaith
Nyd oes nep eb i vai
Nyd oes ar vffern ond eissiau i
 threfny (meret
Nid oes o ddim ond val i ky-
Nid prophwyt neb yn i wlat ehū
Nit rait i ddedwydd ond i eni
Nit rait roi cloch wrth vuelen
Nit reit dangos direit i gwn
Nyt rhydda nep i wasanaythy
Nyt twyll twyllo twyllwr (ehun
Nyt wrth i bic y mae prynu cyf-
 fyloc
Nyt y bore y mae canmol dydd
Nyt amwys a wnel warth (tec
Nyt yn vndydd ydd adeilwyt
 Ruuein
Nyt yn iach ond a vo marw
Nit estyn llaw nis rrybuch calō
Ny ddaw drwc i vn, niddel da i

Ni ddawr croesan pa ga= (arall
Ny ddawr newynoc pa ys (byl
Ny ddawr putain pa gnuch
Ny ddiolch dyn i borthi
Ny ddyly drwc boly, namyn
drwc
Ny ddygymydd medd a chuppyd
Ny phell anrregit llawt
Ny phis boneddic ehun
Ny hynaf eiddigedd
Ny hyna hawl er i hoedi
Ny las cennat er oed
Ny ludd atiweirdeb ffawd
Ny ludd parot i gymryt
Ny lwgr y da ar y llall (ddodd
Ny lwyddodd, ond a dramgwy=
Ny lwydd gwenyn i geilioc
Ny roed gwlad i vut
Ny thawdd dlet er i haros
Ny thyrr llestr er na bo llawn
Ny thyr pen er doedyt yn dec
Ny vynno Deo ny lwydd
Ny vutra dwyla er gwneuthy

da i ddo i hun
Ny vyun drygwrach ddal i
Ny vyn y sanct mor caws (chwd
Ny weleis lain twydd i ewic
Ny wna r mor waeth na boddi
Ny wnel kyngor i vam, gwnaed
cyngor i lysfam
Ny wyl hawdd vod yn hawdd
oni del hawdd yn anhawdd
Ny wyddir mwyniant y ffynnon
oni del yn hyspydd
Ny wyr y ci llawn pa gyfarth
y ci gwac
Ny wyr ny wyl
Ny ddawr yr iar bot y gwalch
yn glaf
Ny wyr yr iar nesaf ir celloc
No drwc dyn ys gwell ki da
Noswyl iar gwae ae car

O Bydd cell i ci, mynych ydd
a iddi
O bydd nep yn ol bid y

 ba-

uawaf
O bop trwm, trymach henaint
O chaiff yr ast bynet ir eccleis
hi a ir allar
O chyrredd bry ny ddaw obry
Odid archoll eb waed
Odit o cant cydymaith
Odit elw eb antur
Odit da diwrafwn
O down ni, ni ddown
O down er.xiiii.ni ddown er xv.
Offeren pawp yn i galon
Os gwr mawr cawr, os gwr by
Oni hebir ni bedir (chan cor
Oni byddi gryf, bydd gyfrwys
Oni chai cenin, dwc bresych
O mynni bod yn iyrchei ti a neidy
yn well
O hoenyn i hoenyn, ydd a yr ce-
phyl yn cwta
Oer yw isgell yr alanas
Oed y dyn, ny chalyn y da
O lladd y cath lygoten, ar hyps
hi

hi ay hys i hun
M vn wrelchionen y cynne tan
Mdit taliwr diwagsaw (mawr
M sul i sul ydd ar vorwyn yn
M blewyn i blewyn ydd (wrach
ar pen yn voel
M lymeit i lymeit i darvu r cawl

PAn dywyso r dall dall arall, y ddau a ddygwydd ir pwll
Pan dywyso yr hen deric i brain ni bydd yr ysctubl
Pand gwaeth y dring y gath o dori hi ewinedd
Pan gaer myhi ni chair my ha
Pan roer yt porchell egor dy
Pan vo moelirci ar ben ma-(gwd lutiat, y bydd escud ascell gwyt-
Pan ver bolyn llawn y myn (ar yr escyrn orffywys
Pan bo teckaf y chware, teckaf bydd peidio

Pawp a gnith cedoꝛ ynkyd
Pawp ae chwedyl cantho
Pawp a chwenych anrydedd
Pan el llatron i ymgyfymliw,
y caiff kywiriait y da
Pen carw ar ysgyfarnoc
Pen kil ar boꝛau gwanwyn
Pen punt, a llosgwrn dime
Pensaer pop perchenoc
Pen tros pawp lle nis carer
Perchi gwr er i bawet
Petwn dewin ny bwytawn bur-
Pilio wy cynny rostio (gin
Pop enwir diuenwir i blant
Pop diareb gwir
Pop coel celwydd
Pop gwlat yn hi atuer
Pop cyffelyp a ymgeis
Pop peth yn i amser
Pop cadarn gwan i ddiwedd
Po wyaf bo o ddeueit dꝛutaf
bydd y gwlan
Po ddyfnaf boꝛ moꝛ diogelaf

bydd ir llong
Po gorau vor gwarau, gorau
yw peidiaw
Po hynaf wydd dyn gwaythaf
bydd i bwyll
Po hynaf vo r yd tebyckaf bydd
i byd
Po hynaf vor Kymro ynuytaf
Po kyfyngaf can ddyn, (bydd
ehengaf can ddeo
Po mwyaf vor brys, mwyaf
bydd y llestair
Po mwyaf vor difrod mwyaf
bydd y gorvod
Po mwyaf vo r llanw mwyaf
bydd y trai
Po tynnaf vo r llinin cyntaf i tyr
Pwy bynac sydd eb wrait, i mae
ef eb ymryson
Pyscota o blaen y Rwyt.

Racbod y sul eb suglaw
Rait i segur beth yw w-
neuthur

Reit yw croppian kyn kerddet
Rait with ammwyll pwyll bar
Rwng y ddwy stol ydd a r (or
din i lawr
Ran ddrwc ran o drayan
Ran y gwas o'r cic yr iar
Ranny tyng y boly at cefyn
Ranny r gwadyn val y bo r tro-
Rin tridyn cannyn ae clyw (ed
Roi y carr o vlayn y march
Rwydd pop peth ny bo dyrys
Ry dynn, a dyrr
Ry lawn a gyll
Ry vchel a syrth
Ry gas ry welir
Ryw i vap ys gyrchlamy
Rythyr mamaeth
Rodd ac adrodd a rodd bachceu

S Ieffre piau r troet, sieffre
piau r vwyall
Somi Deo a manach ma
Sonio am Awst wilieu na- (rw
Sickraf ywr hyn sickraf (talic

Swrth

Swrth pop dioc
TAblet i lyuan
Tauern i chwedleu (wydd
Tauot aur ympen ded-
Tafl ath bullaw, cais ath ddwy
Tair gwaith y dywait mu-(law
tsen bendith ddeo yn tuy
Tebic oedd corn bwch i caregl
Tebic oedd clwd i gyfrwyf
Tec pop dianaf
Tec pop hardd
Tec pop chwedyl ny bo gwrth-
Tra bo r yd yn tyfy y (wynep
bydd marw y march
Tra bor ci n cachy, ydd a r ysgy-
uarnoc ir coet
Trech a gais nag a geidw
Trech Deo na dryc obaith
Treiglet maen hyt wastat
Trist pop galarus
Troi o poptuy ir berth
Troi r cath yn yr haul
Tario val yr abbat am y coueil

Toll vechan a wna toll vawr
Tw varch benffyc
Tyst yw'r chwedyl ir englyn
UMpryt yr iar yn yr yscu-
Umprydd y ceiloc ar (por
y twr gwenith
Unllaw ar tan, canllaw ar wlā
Unllawioc vydd mamaeth
Unwaith yr aeth yr argliwyddes
y nofio ar waith hono y boddes
UUaeth waeth val map ca-
Waeth waeth vaensa- (fr
er, well well brensaer
Well well pop ffynnedic
Wythnos y llwynoc
Y Pendro wibwrn
Y budd a ludd y lluddet
Ychenait gwrach yn ol hi
Ychenait ar ddoeth (ywd
Ychydic laeth a hynny yn en-
Ychidic yn ampl, a wna (wyn
llawer
Y defnyn a dyll y garec, nyd o
gryf-

grysder ond o wynechsyrthio.

Y drwc a wneler yn y nant a dy-
wynir yngwydd cant.

Y dywaythaf a orddiwedder ar
hwnnw y dialer

Yydiw corn eb yscyarn

Y vorwyn a ato i phrovi, hwyr i
daw ew phriodi

Y gwr yn ceisio y casec, ae casec
y dano

Y gwn a roed i gannwr,
ac nyd ar gwn o duy r gwr

Y lle r ymgreingio r march y
gedy beth oe vlew

Ymguddio ar gefyn y cist

Ympop daoni y may gobrwy

Ympop drigioni y may pechat

Ympop dewis y may cyfyng.

Ympop kelfyddyt y may (dwr

Ympop rith i daw an- (ffalster

Ympop ryuel y may gofal (gan

Ympop pechat y may ffolder

Ympop clwyf y may pericl

Ym-

Ympop dyn y may eneit
Ympop eneit y may deall
Ympop deall y may meddwl
Ympop meddwl y may naill ai
drwc a e da
Y mut a ddywait y gwir
Y march a bram a ddwc y pwnn
Y march a wich ys ef a ladd
Y march a wyl yr yd ac ny wyl y
cae
Ymryson ar gof yn i efail
Ymryson a doeth ti a vyddy
ddoethach
Ymryson a fol ti a vyddy
folach
Ynaill wenwyn a ladd y llall
Y nep a vo a march ar ei elw, a
gaiff bennffic march
Y nep a vo marw er bygwth ac
Y nep ac ry vostio ehun, a baw y
coronet
Ynuyd a gabl i wrthban

Yn ceisio r blewyn glas y bod-
des y casec
Yn y croen y ganet y ci y bydd
marw
Y car cywir, yn yr ing y gwe-
lir
Y ci a fynner i ladd a ddoedir
e bod yn cenddeiriog
Y ci a fynner i grogi, a ddywe-
dir e bot yn lladd y deueit
Y cyn a el a orddir
Y cyntaf ai clyvu dan i din y
darfu
Y cyntaf i oc, cyntaf i gry-
man
Yr cyntaf ir velin malet yn
gyntaf
Y porchell a vo byw bydded
mau
Yr ast ddu y a las
Yr hai a laddodd yr hwch

Yr

Yr hwch a dau a vwyty r soec
Yr oen yn dyscy ir ddauat bori
Yr vn asgwrn ae tal
Ys dir drwc, rac drwc arall
Ys ef a ladd a gyhudd
Yscafnllwyth a glud coet
Yscafn y doeth ysgafn yr aeth
Ysglodun gwern ympen y gath
Ys marw a vo diobaith
Ys gwell y llysc dau tewyn
nac vn
Ys dir nithio ni bo pur
Ys drwc a dec ewin or ny phor-
tho vn gylvin

Yspys y dengys y dyn,
O ba radd i bo i wreiddyn

☞ Teruyn. ☜

☞ *Imprynted at London in sayne Iohns strete, by Nycholas Hyll.*

c
oori

th
ath

oz-

e